

Äldreforskningens hus

Stiftelsen Äldrecentrum och Aging Research Center

Forskning, utredning och utveckling i frågor som rör äldre och åldrande inom:

- geriatrisk medicin, folkhälsa, farmakologi
- psykologi, socialgerontologi,
- socialt arbete m m

Tidningen Äldre i centrum

- en nationell tidskrift för äldreforskning.
I fyra nummer per år presenteras aktuella rön inom medicin, omvårdnad och socialt arbete.

Svenskt demenscentrum

Nationellt kunskapscentrum för demensfrågor

Hemsidor:

www.aldrecentrum.se

www.aldreicentrum.se

www.arc.se

www.demenscentrum-se

Att möta våld i nära relationer

Ingrid Hjalmarson

Innehåll

- Varför uppmärksammas denna fråga?
- Vad är våld enligt brottsbalken?
- Vad är våld i nära relationer?
- Samhällets skyldigheter mot våldsutsatta och våldsutövare
- Vilka riskfaktorer finns? För utsatta respektive våldsutövare
- Att möta våld i nära relationer
- Vad kan man göra när man möter våld i nära relationer
- Våld och demens
- Stöd till anhöriga

Rapporter om arbete mot Våld i nära relationer

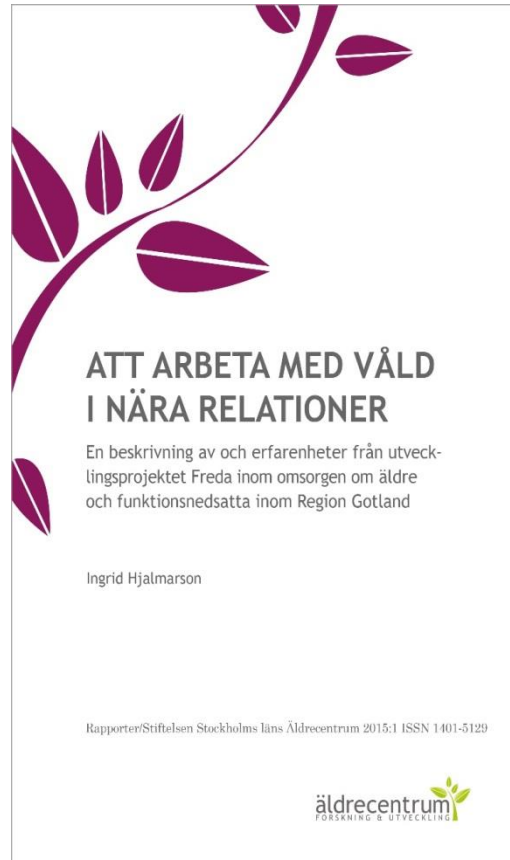

Rapport 2012:21

De slutar inte vid 65

En rapport om äldre våldsutsatta kvinnor

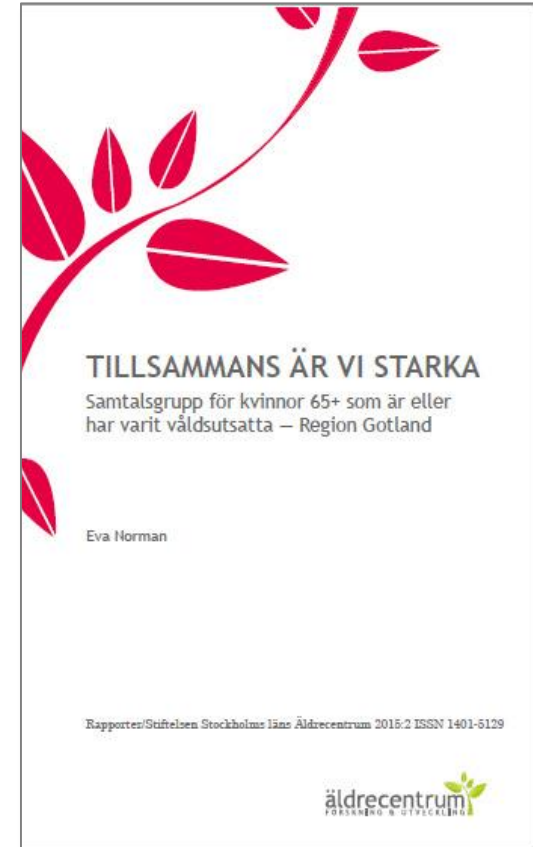

ATT ARBETA MED VÅLD I NÄRA RELATIONER

En beskrivning av och erfarenheter från utvecklingsprojektet Freda inom omsorgen om äldre och funktionsnedsatta inom Region Gotland

Ingrid Hjalmarson

Rapporter/Stiftelsen Stockholms läns Äldrecentrum 2015:1 ISSN 1401-5129

TILLSAMMANS ÄR VI STARKA

Samtalsgrupp för kvinnor 65+ som är eller har varit våldsutsatta – Region Gotland

Eva Norman

Rapporter/Stiftelsen Stockholms läns Äldrecentrum 2015:2 ISSN 1401-5129

Våld enligt brottsbalken

- Våldsbrott 5 kap BrB
Ex: mord, misshandel, kvinnofridskränkning, våldtäkt, andra sexualbrott, olaga hot m fl
- En handling eller gärning är att betrakta som ett brott om den har begåtts med **uppsåt**.
- **Oaktsamhet eller vårdslöshet** kan också ge straffansvar

Vilka är våldsoffer?

- Män är mest drabbade av våld
(utomhus av okända män)
- Kvinnor mest drabbade i nära relationer
(hemma av en man de känner)

Män utövar majoriteten av våldet i samhället

Män är förövare i 90-95 procent av allt våld i fred och i krig (WHO)

Det förekommer våld i enkönade relationer.

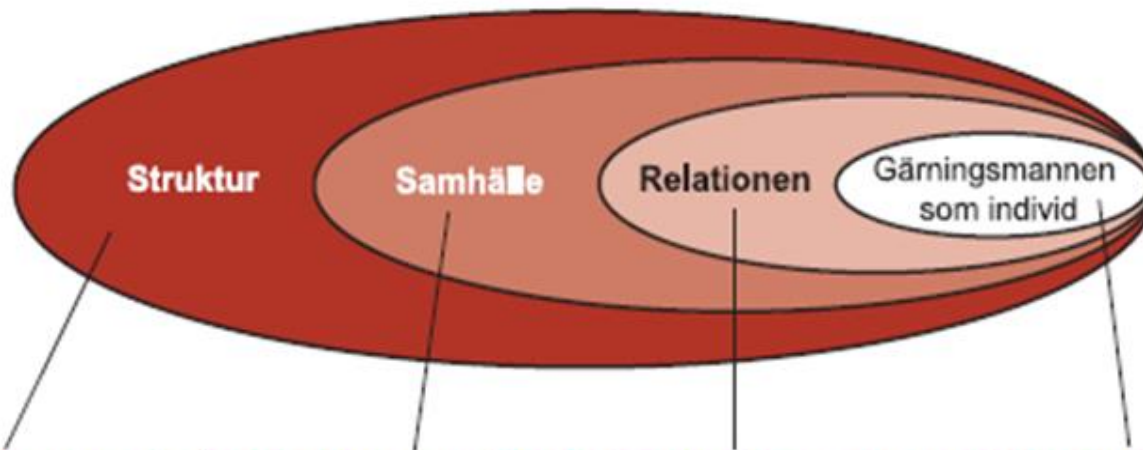
Källa: (SOU 2015:55)

Varför är män våldsamma?

Enligt den patriarkala maktordningen:

”Mäns våld mot kvinnor är en kränkning av kvinnors rättigheter och grundläggande friheter. Mäns våld är ett uttryck för ojämlika maktförhållanden mellan kvinnor och män där män är överordnade och kvinnor underordnade”

(FN 1993)

Exempel på faktorer som ökar risken för partnerrelaterat våld

• Normer som medger mannen kontroll över kvinnan • Acceptans av våld som ett sätt att lösa konflikter • Maskulinitet associeras till dominans, heder eller aggression • Rigida könsroller	• Påfrestande sociala förhållanden • Umgänge med andra vars normer legitimerar våldet • Isolering av kvinnan och familj	• Bristande förmåga att hantera relationer • Äktenskaplig konflikt • Mannen tar kontroll och fattar beslut i familjen	• Bevittna våld i familjen under uppväxten • Bristande omvårdnad under uppväxten • Individual-psykologiska faktorer • Alkoholmissbruk

Våld ger upphov till ohälsa

- Akut:
 - Fysiska skador, akut stressreaktion
- På längre sikt:
 - Kronisk smärta, huvudvärk, smärta i axlar eller nacke, yrsel eller återkommande tarmbesvär
 - Ångest, depression, riskbruk av alkohol, självskadebeteende, posttraumatiskt stressyndrom
 - Självmordstankar och försök till självmord

Källa: NCK (2014)

Definition av mäns våld mot kvinnor

”Varje könsrelaterad våldshandling som resulterar i fysisk, sexuell eller psykisk skada eller lidande för kvinnor, samt hot om sådana handlingar, tvång eller godtyckligt frihetsberövande, vare sig det sker i det offentliga eller privata livet.”

FN (1993)

Erfarenheter av att möta våld

”Jag har varit lite naiv och inte trott att det är så eländigt. Att det finns så nära. Så är det med våldet över huvud taget. Vi har det närmare än vad vi tror, men man är så bra på att dölja det. Man misstänker inte att det finns hos de närmaste. Man blir förvånad att det finns här”.

Kommunernas och hälso- och sjukvårdens ansvar för insatser mot våld

- SoL 5 kap reglerar insatserna för äldre och personer med funktionsnedsättningar samt skyldigheterna gentemot brottsoffer
- Lex Sarah (SoL 14 kap) skyldighet att rapportera om missförhållanden
- HSL 1 §. Med hälso- och sjukvård avses i denna lag åtgärder för att medicinskt förebygga, utreda och behandla sjukdomar och skador.

Våld i nära relationer

SOSFS 2014:4

Kommuner et H&S ska ha:

- mål för arbetet både med våldsutsatta o våldsutövare
- en tydlig organisation för arbetet med våldsutsatta och våldsutövare
- personal med utbildning/ special kompetens
- göra riskbedömningar om någon riskerar att utsättas för ytterligare våld

 Socialstyrelsen

SOSFS 2014:4 (M och S)
Föreskrifter och allmänna råd

Våld i nära relationer

Socialstyrelsens
författningssamling

Olika former av våld i nära relationer

- Fysiskt våld
- Psykiskt våld
- Sexuellt våld
- Ekonomiskt våld
- Materiellt våld
- Latent våld

(Socialstyrelsen 2009, Grände 2010)

Våld mot äldre

”Våld mot äldre är en enstaka eller upprepad handling, eller frånvaro av önskvärd/lämplig handling, som utförs **inom ett förhållande där det finns en förväntan på förtroende** och som förorsakar skada eller smärta hos en äldre person [...]. Denna handling kan vara fysisk, psykologisk/känslomässig, finansiell eller helt enkelt återspegla avsiktlig eller oavsiktlig **försummelse**”.

WHO/ INPEA 2002

Våld mot äldre

”här har man fått upp ögonen för om en person inte får sin medicin, inte får mat – den typen av våld som säkert inte är ovanlig att möta när man är äldre eller har en funktionsnedsättning”.

Olika former av våld mot äldre

- Övergrepp
- Vanvård
- Försummelse
- Missförhållanden
- Kränkningar
- Inadekvat vård

(De Donder m.fl 2011 | Jönson 2006, Socialstyrelsen 2008).

Risikfaktorer för äldre att utsättas för våld i nära relationer

- Att vara kvinna
- Hög ålder
- Ökat beroende
- Sjukdom tex demenssjukdomar
- Funktionsnedsättning

(Eriksson, 2001, Wolf m.fl. 2002, Saveman, 2010)

Risk att utsättas för våld i samband med demenssjukdomar

Personer med kognitiv
svikt eller demens-
sjukdomar som är

- våldsutövare eller
- våldsutsatta

Sammanboende anhöriga
som är

- våldsutövare eller
- våldsutsatta

Ex på risksituationer i samband med demenssjukdomar

”Vi vet ju inte vad det innebär riktigt. Är det ett par som har varit gifta länge, som inte har sagt ett ont ord till varandra. Så kommer det en sjukdom och man kastar ur sig någonting. Då mår man så dåligt. Jag har aldrig gjort så här mot min man innan”

”En kvinna larmade klockan fyra på morgonen och sa, ”Jag orkar inte mer. Hon var jättetrött ... det var en dålig stämning, en magkänsla. Då gäller det att vi lyssnar och försöker känna in. Vi löste inga världsproblem, men efteråt sa kvinnan tack för att jag fick prata. Nu går vi och lägger oss.”

Vanliga förhållanden för våldsutsatta äldre kvinnor

Personal berättade i intervjuer att

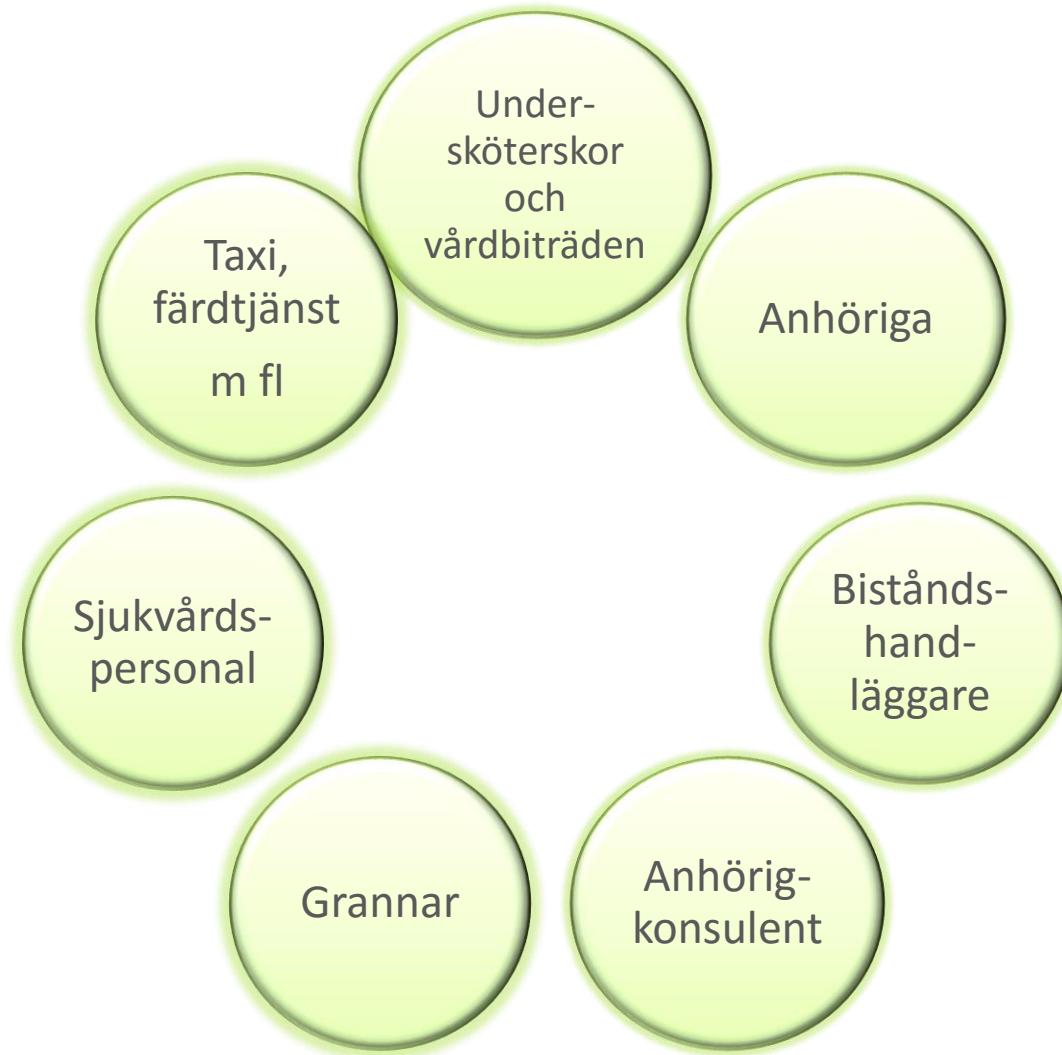
- Våldet kan ha pågått under en lång tid
- Känslomässiga starka band till våldsutövaren t ex barn eller barnbarn
- Ekonomiskt beroende av våldsutövaren
- Våld som en följd av en demenssjukdom
- Traumatiserad som en följd av att vara våldsutsatt

Normaliseringsprocessen i våldsrelationer

- Nedvärdering och förnedring
- Växling värme och våld
- Traumatiska band
- Våldsspiral, gradvis över tid
- Kontroll, isolering
- Kvinnorna internaliserar våldet

Källa: Kunosson, Heimer, Björck (2014)

Vem kan upptäcka våld?

Om att upptäcka våld

”Vi kan aldrig döma. Vi har ingen aning om vad som har hänt. Ibland kan man misstänka. Jag kan förstå att om man har varit utsatt hela sitt liv kan man ge igen. Det kan jag förstå, men det är inte ok”.

Vem kan vara våldsutövare?

- Anhöriga/sammanboende
- Familj (partners, barn)
- Medboenden
- Vårdgivare
- God man, färdtjänstpersonal och andra

Risikfaktorer för ett aggressivt beteende hos äldre

- kognitiv funktionsnedsättning
- manligt kön
- bruk av neurologiska mediciner
- sömnstörningar
- fysiskt tvång
- nedstämdhet,
- syn- hörselnedsättning
- miljöns beskaffenhet

(Voyer m fl. 2005)

Hur går hon?

Uppbrottsprocessens tre faser

- Fysiskt uppbrott
- Känsломässigt uppbrott
- Att förstå sin situation

(Heimer, Kunosson Björck 2014, Carin Holmquist et al 2012)

Röster efter att ha börjat arbeta med våld

”Det är inte det att vi inte har upptäckt utan det är det att vi inte har vågat fråga, vi har inte vågat se situationen, vi har inte vetat vad man ska göra åt den”.

”Vi har blundat för väldigt mycket – för vad kunde jag göra - vi skulle ha haft den här kunskapen mycket tidigare”.

”Vad händer om t ex sonen döms och får fängelse – men sen då när han släpps ut, vad händer med den gamla kvinnan då? Blir det ännu värre?”

Vilken hjälp finns att erbjuda?

- Socialtjänsten
- Hälsa-och sjukvården
- **Polis**
- Kvinnojourer
- Skyddat boende
- Kvinnofridslinjen

Att möta våld - en svår arbetsuppgift

Att arbeta med våld kräver

- Att arbetet är organiserat
- Kunskap/utbildning
- Stöd (handledning och reflektion)
- Att kunna arbeta två och två
- Bred kompetens
- Samverkan mellan kommuner och H&S och inom organisationerna

(Hjalmarson och Norman 2014)

Han var inte alltid så snäll

Hur kan man fråga om våld?

- Ställ öppna frågor och ge den som talar utrymme
- Ställ frågan när den utsatte är ensam
- Fråga på ett empatiskt och ickedömande sätt
- **Var varsam med hur våldet beskrivs - den utsatte behöver kunna känna igen sig.**
- Gör frågandet till en rutin - människor tar inte illa upp

Att tänka på när du lyssnar

- Tonen i samtalet är viktig för att skapa förtroende
- Ifrågasätt aldrig
- Ansvaret ligger hos förövaren
- Fokusera på våldet
- Förmedla information om rättigheter och stöd

Att möta en våldsutsatt person

Det är inte alltid kunskapen du har utan förmågan att lyssna in.[...]. De här äldre vi möter, de söker kanske inte den mest professionella utan den de får mest förtroende för och då blir de nyckelpersoner”.

””Det är skillnad om det är en våldssituation där du ser att det utförs våld eller där du misstänker. Där måste man vara väldigt försiktig och ta tid på sig och fråga på rätt sätt. Annars anklagar man ju, något som du inte vill”.

Exempel på stöd och insatser till äldre våldsutsatta

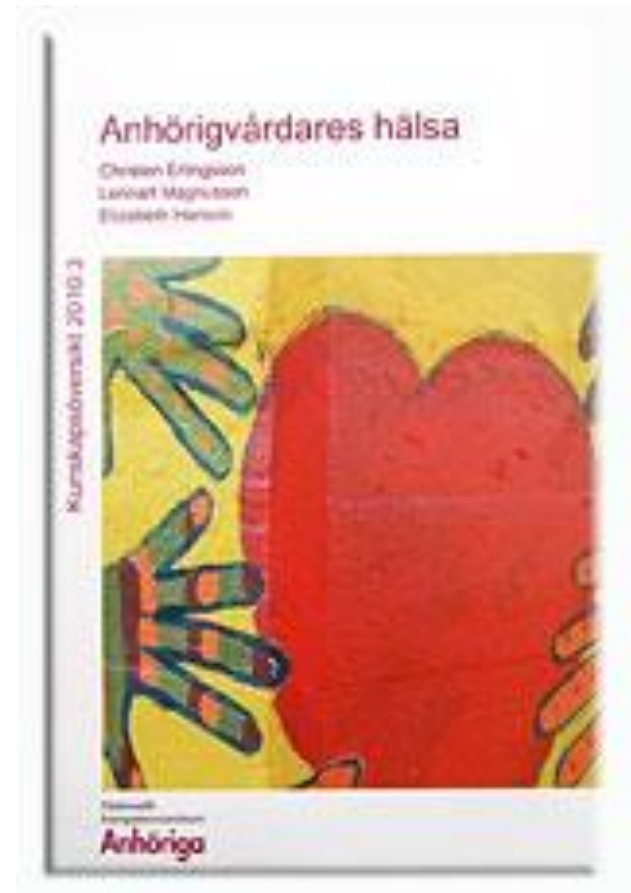
- Hemtjänst som trygghetsskapande kontakt
- Dagverksamhet
- Larm, skyddat boende, kvinnojourer
- Avlastningsplatser
- Anhörigstöd/ Stödsamtal/ Samtalsgrupp

Anhörigvårdarens hälsa

www.anhoriga.se

Skäl att välja att vårda en anhörig

- Ger möjlighet att fortsätta att bo tillsammans – att bevara sin relation och familj
- Meningsfullt att hjälpa en närstående
- Ger uppskattning
- Ekonomiskt fördelaktigt

Risker med att vårda en närstående?

- Bundenhet
- Stress, oro
- Stor arbetsbörda
- Social isolering
- Relationsproblem
- Störd nattsömn
- Ökad risk för våld
- Symptom på utbrändhet

Anhörigvårdarens känslor och egenskaper i två olika situationer

Att vårda i gemenskap

- Att vara sedd erkänd och visad förståelse
- Känner tillit
- Trygghet
- Tacksamhet
- Samhörighet
- Släpper ifrån sig ansvar

Att vårda i isolering

- Avsaknad av stöd
- Visas ej omtänksamhet
- Bär hela ansvaret
- Känner sig otrygg och oduglig, nonchalerad och förbisedd
- Upplever frustration och hopplöshet
- Känner skuld
- Anförtror sig inte åt andra

Att förhindra deras lidande.

”Det är svårt att se att en person kan vara så nedtryckt av en annan och det är inte bara fysiskt våld utan verbalt och ekonomiskt våld”.

Mer kunskap...

- Nationellt centrum för kvinnovåld NCK
www.nck.uu.se
- Kvinnofridslinjen
tel 020-5050505
- Web-utbildningar
- Äldrecentrums utbildning

Inbjudan till grundutbildningen

**Våga se, våga fråga,
våga agera**

En utbildning om våld mot äldre i nära relationer

Den 8 och 28 november i Stockholm
www.aldrecentruml.se

Tack!

ingrid.hjalmarson@aldrecentrum.se